

Farkas Gyöngyi

A nyílt levéltől a névtelen levélig

Egy „vérbeli demokrata” és a kollektivizálás

„Hát mit képzelnek maguk? Hogy a parasztság még egytől egyig buta tájékozatlan tömeg, akit politikai iskolában kell most helyes felfogásra tanítani? Tessék kérem végre tudomásul venni, hogy a parasztság zöme már maguknál is világosabban szemléli a politika mai súlyos hazugságait, hogy megfélemlíteni és teljesen megnémítani, sőt elszegényíteni is lehet, de falhoz állítani már nem.”¹

1959. február 3-án a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya elfogott egy Sós Pál nevű kisbabóti lakosnak címzett névtelen levelet. A szegedi I. számú postahivatalban feladott levél úgynevezett halászás eredményeként került a megyei államvédelmi szervhez. A „halászás” a titkos levéllenőrzésnek (hivatalosan nevén K-ellenőrzésnek) az a formája volt, amelynek során a postahivatalokban dolgozó konspirált állambiztonsági alkalmazottak – konkrét személyek levelezésének célzott megfigyelése helyett – véletlenszerűen válogatták ki a felbontandó küldeményeket, hogy azok alapján hangulatjelentések készüljenek.² A paraszti társadalom hangulatának figyelemmel kísérése, a hivatalos politikával ellenkező vélemények kiszűrése (és „szükség esetén” a véleményalkotók „elnémítása”) 1958/59 telén a Szegeden és környékén megindult téészszerzés miatt volt fontos a helyi elhárítás számára.

A kihalászott levél „jó fogás” volt. Anonim írója a kollektivizálással és az azzal szembeni paraszti ellenállással kapcsolatos „ellenséges” nézeteit osztotta meg benne a címzettel, akinek létezéséről csupán a *Szabad Föld* 1959. január 25-i számának egyik írásából tudott. Ez a bizonyos újsághír arról tájékoztatta a lap olvasóit, hogy a Győr-Sopron megyei Kisbabót községben egy 25 holdas, Sós Pál nevű gazda lépett be elsőként a helyi Új Élet Téeszbe. A levél – ha volt tudatos mozzanat a „halászásban” – két dolog miatt is felkelthette az államvédelem cenzorainak figyelmét. Egyrészt a borítékon nem voltak feltüntetve a feladó adatai, másrészt Sós Pál elérhetőségét nem lakásának pontos címével jelölte a levélíró. A borítékon ez állt: „Sós Pál, az Új Élet Tsz tagja, Kisbabót, Győr megye”, amiből arra következtethettek, hogy nem lehet szoros kapcsolat a feladó és a címzett

¹ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

² A titkos levéllenőrzés módszereiről és szervezeti felépítéséről: Borvendég 2011.

között. Egy jól képzett államvédelmi alkalmazott számára pedig komoly gyanúra adhatott okot, hogy egy önmagát – legalábbis a borítékon – elrejtő személy 1959 telén éppen egy Győr-Sopron megyei téeszbe, egy feltehetően ismeretlen téesztagnak ír levelet. Ebben a megyében folyt ugyanis a legintenzívebben ekkor az erőszakos téeszszervezés, amelynek hatásfokát jól mutatja, hogy a kampány végére az észak-dunántúli megye lett az ország első termelősövetkezeti megyéje.³

A levélről másolatot készítettek, majd továbbengedték Kisbabótra. A megyei Politikai Nyomozó Osztály mezőgazdasági elhárítással foglalkozó alosztálya⁴ erről rögtön értesítette a Győr-Sopron megyei államvédelmi hatóságot, és arra kérte őket, hogy, szerezzék meg Sós Páltól az eredeti írást, valamint vegyenek fel egyúttal jegyzőkönyvet arról, hogy a címzett panaszt nyújt be az őt megfélemlíteni szándékozó ismeretlen levélíró ellen.⁵ Az „izgató” tartalmú levél továbbengedése bizonyára azért történt, hogy elkészülhessen a panaszfelvételi jegyzőkönyv, amely a tettes azonosítása után az ellene folytatott eljáráshoz kellett. Sós Pál – aki nemcsak az újrakezdődő téeszszervezés első áldozatainak egyike volt, de nevét még propagandacélokra is felhasználta a kollektivizáló hatalom – önmagától bizonyára nem szolgáltatta volna be a téeszellenes tartalmú levelet a rendőrségnek, még akkor sem, ha az ismeretlen levélíró őt is komolyan kritizálta amiatt, hogy hagyta magát beszervezni a téeszbe.

A Sós Pálról feltételezettektől eltérően viselkedett Szögi Antal, az Újszegedi Kender- és Lenszövő Vállalat párttitkára, aki február 20-án szintén egy névtelen téeszellenes levelet kapott. A pártfunkcionárius, aki a Szeged környéki falvakban zajló téeszagitáció aktív résztvevője volt, azonnal jelentette az esetet a rendőrségnek, a levelet beszolgáltatta, és panaszt tett az agitációtól őt visszariasztani igyekvő ismeretlen tettes ellen. A levélíró ebben az esetben is egy újságcikk, ezúttal a *Délmagyarország* című megyei pártlapban megjelent írás hatására ragadott tollat.⁶ A szegedi szövőgyár munkásainak a környékbeli falvak parasztsága között folyó lelkes népnevelő munkájáról szóló cikk szerzője az üzem párttitkára, Szögi Antal volt. A kádernek nem ez volt az első írása a pártlapban, 1952 óta találkozhattak nevével – hasonló jellegű cikkek alatt – az olvasók.⁷ Az államvédelem az íráskép hasonlósága alapján arra a következtetésre jutott, hogy a levél ugyanattól a személytől származik, aki a Sós Pálnak szóló levelet írta.

Az ismeretlen levélíró felkutatása érdekében a Csongrád megyei államvédelmi szervek több eszközt is bevetettek, azonban hosszú ideig sem a levél- és telefonellenőrzés, sem pedig az ügynöki munka nem hozott eredményt. Bár a Szegeden feladott levelek közötti halászás során több olyan postai küldeményt is találtak, amelyek tartalma hasonló volt a keresetthez, íráskéjük azonban

³ A Győr-Sopron megyei kollektivizálásról 1958/59 telén: Ö. Kovács 2009: 39–49.

⁴ A mezőgazdasági elhárítás 1956 utáni szervezetéről és tevékenységéről: Papp 2013.

⁵ ÁBTL O-11 339. 35/27. Panaszfelvételi jegyzőkönyv, Sós Pál, 1959. február 9.

⁶ *Délmagyarország* 1959. február 8. Címlap. Az újszegedi szövőgyár...

⁷ *Délmagyarország* 1952. június 12. A tájékoztató munka...; *Délmagyarország* 1953. szeptember 2. Pártszervezeteink...

különbözött. Ezek a téesszervezésről és a paraszti népesség hangulatáról beszámoló, névtelenül feladott levelek általában müncheni és ausztriai címekre mentek. Nem volt sikeres az ügynökökön keresztül történő információszerzés sem. Elsősorban Szegeden és környékén, Balástyán, Domaszéken lakó volt kisgazdapárti gazdálkodókat figyeltek meg. Tíz személytől írásmintát is szereztek, de egyik sem egyezett meg a keresett személy írásképével.

Az első levél „kihalászása” után egy évvel sikerült csak újra az ismeretlen levélíró nyomára bukkanni. 1960. február 12-én – ismét a téesszervezési kampány idején – fogtak el egy azonos kézírással írt „ellenséges” levelet, amely ezúttal a *Szabad Föld* szerkesztőségének szólt. Újabb kilenc hónapot kellett várni a következőre, amelyet a személyazonosságát elrejtő levélíró Ausztriába, ezúttal egyik ismerősének küldött, hogy tájékoztassa őt az itthon zajló eseményekről. Ez utóbbi levelekben a szerző személyére és életkörülményeire utaló néhány adat újabb tájékozódási pontokat jelölt ki a nyomozásban, ezért 1960. december 27-én úgy döntött a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának mezőgazdasági elhárítással foglalkozó VII. alosztálya, hogy „Bújtogatók” fedőnéven rendkívüli események dossziét nyit az üggyel kapcsolatos nyomozás iratai számára.⁸

A fenti levelekben elegendő „nyom” található ahhoz, hogy megkíséreljem felvázolni a rejtőzködő levélíró képét. „Nyomozásom” célja – az államvédelmi tisztek célkitűzésétől eltérően – nem a leleplezés, hanem a megismerés. Nem arra keresem a választ, hogy *ki* volt, hanem arra, hogy *milyen* lehetett a téesszellenes levelek írója. Mi ösztönözhetette arra, hogy a téesszervezéssel kapcsolatos nézetait – a véleménynyilvánítás biztonságos keretein túllépve – a hatalom számára is nyilvánvalóvá tegye, azaz a kollektívizálási törekvéseket tudatosan támogató vagy akaratlanul is segítő személyek tudomására hozza? A leveleket, az ausztriai ismerőshöz küldött levél kivételével,⁹ teljes terjedelmükben közlöm a tanulmány végén.

A kutatásaim során megismert téesszellenes leveleket a címzett kiléte alapján két csoportba sorolom. Az egyikbe azok tartoznak, amelyek általában a *helyi* kollektívizálás irányítóihoz, ismert személyekhez szóltak, és direkt módon kívántak hatást gyakorolni a környezetükben zajló szervezésre. Feladóik helyi lakosok voltak, akik többnyire fenyegetéssel és szidalmazással próbálták elrettenteni a téesszervezés résztvevőit, vezetőit az erőszakos kollektívizálás folytatásától.¹⁰ A másik csoportba azokat a leveleket sorolom, amelyeket szerzőik a hatalom *megyei és központi* szerveihez, illetve a hatalommal való kommunikáció lehetőségének lát-

⁸ ÁBTL O-11 339. 31. Javaslat rendkívüli események dosszié megnyitására, 1960. december 27.

⁹ Az Ausztriába szóló levél íróját ismerte a címzett, nevének eltitkolására a „politikailag kényes” tartalom miatt volt szükség.

¹⁰ Ilyenek voltak például a Szolnok megyei Rákóczi falván 1959-ben feladott levelek, amelyeket a névtelen levélírók a község tanácselnökének, valamint a kampányban részt vevő két befolyásos funkcionáriusnak címezték azzal a céllal, hogy rávegyék őket a visszavonulásra, az agitáció beszüntetésére (Farkas 2015).

szatát keltő pártsajtóhoz (megyei pártlapok, *Népszabadság*, *Szabad Föld*, Magyar Rádió) küldtek. A helyi szinten való túllépés háttérében az a feltételezés állhatott, hogy mivel a döntések „fent” születnek, ezért a „fentiekkel” kell beláttatni, hogy rossz irányba mennek a dolgok. Ugyanakkor bizonyos illúzió is élt a levélírókban arra vonatkozóan, hogy a központi hatalom – hangoztatott elveihez tartva magát – elítéli a kollektivizálás során megnyilvánuló erőszakot, és hajlandó orvosolni sérelmeiket. A fenyegetőzés helyett inkább a bíráló-érvelő hang jellemezte ezeket a nem konkrét személyekhez, hanem a „Hatalom” arctalan képviselőihez szóló leveleket. Közös volt mindkét csoport leveleiben, hogy a kollektivizálás különböző szintű irányítóinak befolyásolása mellett annak jelzését is fontosnak tartották, hogy nem hisznek a hivatalos propaganda hazug szólamainak, nem lehet őket becsapni.

Az ismeretlen Szeged környéki levélíró levelei egyik típusba sem sorolhatók be teljes egészében. A Sós Pálhoz írt levélnek¹¹ – az államvédelem értelmezésétől eltérően – nem a férfi direkt befolyásolása volt az elsődleges célja. Nem arra szólította fel a levélíró a belépési nyilatkozatot a propaganda szerint elsőként aláíró kisbabóti gazdát, hogy lépjen ki a téeszből, és vegyen rá másokat is a kilépésre. A férfi téesztagságát kész tényként kezelte, hangsúlyozottan „volt gazdatársnak” szólította, aki „többé már nem gazda”, és azt állította, hogy belépésével megpecsételődött további sorsa („ránk nézve maga már el is veszett”; „Magának vajjon van-e, vagy lesz-e még visszatérés?”). Természetesen indirekt módon is lehet valakit engedetlenségre bírni, de ebben az esetben úgy tűnik, hogy a levélírónak nem Sós Pál személye volt a fontos, nem a kisbabóti gazdák jövőjéért aggódott. Hozzájuk szólva a kollektivizálásról, a hazug propagandáról, és mindenekelőtt a parasztság helyesnek tartott ellenállási stratégiájáról való véleményét fejtette ki. A számtalan hasonló jellegű újságcikkből véletlenszerűen kiválasztott férfi a levélíró számára a földjét és önállóságát *nem kellő* eréllyel védelmező gazdát jelképezte. A hozzá írt levél pedig a „nyilvánosság” előtti *megszólalásra* nyújtott számára lehetőséget, még ha ez a nyilvánosság csupán egyetlen személyt, legfeljebb annak szűk körét is jelentette. A véleménynyilvánításnak ez a módja arra enged következtetni, hogy erős belső késztetés ösztönözte a levélírókat a megszólalásra, amelyre a hivatalostól eltérő nézetek kinyilvánítását kriminalizáló rendszerben más alternatívát nem látott.

Hasonló szándékkal születhetett meg a Szögi Antalhoz intézett levél is.¹² Bár az írás betű szerinti célja a téeszszervezési kampányban részt vevő agitátorok meggyőzése volt („Reméljük hogy e sorok eddigi balga és egyoldalú felfogásukat jobb belátásra fogják vezetni és felhagynak a parasztság agyonsegítésével”) – és ily módon a téeszellenes névtelen levelek első típusába lenne illeszthető –, a levél valódi rendeltetése sokkal inkább a levélíró nézeteinek kifejtése, „nyilvánosság” elé tárása, mint a szervezők tényleges befolyásolása lehetett. A párttitkárnak

¹¹ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

¹² ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

küldött írást akár az előző, a két héttel korábban írt levél párjának is tekinthetjük. Amíg az utóbbi címzettje az „áldozat”, a magát megtéveszteni hagyó gazda volt, a levél pedig a levélírónak a *hatékony* paraszti ellenállással kapcsolatos gondolatait tartalmazta, addig a Szöginek írt levél a „másik oldal” jellegzetes figurájához, a hatalom törekvéseit látszólag kételyek nélkül kiszolgáló pártaktivistához szólt, és az üzenet középpontjában a kollektivizálás hazug propagandájának, az agitáció tényleges céljainak leleplezése állt.

Leginkább a *Szabad Föld* szerkesztőségének írt levél¹³ sorolható be azok közé a második típusba tartozó levelek közé, amelyek írói a sajtón keresztül próbálták eljuttatni üzeneteiket a valódi döntéshozókhoz. Az újságnak címzett levél bevezető soraiban a levélíró még a laphoz kérdéssel forduló olvasó szerepében jelenik meg:

„A »Szabad Földnek« régi olvasója vagyok. B. lapjukban gyakran olvasom a válaszokat, amit a hozzájuk fordulóknak leadnak. Én is most ilyen választ kérek tisztelettel az alant elmondottakra vonatkozólag.”

Hamar kiderül azonban, hogy az érdeklődő olvasói levélnek álcázott üzenet is csupán ürügy az erőszakos kollektivizálással kapcsolatos álláspont kifejtésére. A levélíró kérdései pusztán szónoki fordulatok, amelyekre azonnal meg is adja a választ. („Hát azt kérdezzük és kérdezem, hogy helyes ez, hát jól megy ez így? [...] Úgy véljük, ez nem is vezethet jóra.”) A *Szabad Föld* „eszmei elkötelezettségéről” nem lehettek illúziói. A Sós Pálnak írt levélben parasztszédítő kommunista újságnak nevezte a lapot, a kisbabóti kollektivizálásról szóló cikk szerzőjét pedig kommunista újságírkásznak, fizetett kommunista propagandistának. A levél végén válik teljesen egyértelművé, hogy az igazi címzett a központi hatalom (azok „odafönn Pesten”), az üzenet célja pedig egy Cicero-idézzel is nyomatékosított figyelmeztetés:

„Jóindulattal mondjuk tehát: vegyék elejét minden további és nagyobb bajoknak [...] És jusson eszükbe mindazoknak, akiket illet [...] a római néptribunoknak azon intő szava, hogy »Vidant consules, nequid respublica, detrimenti capiat.«”¹⁴

A levélíró mindhárom levelében egy földrajzilag körülhatárolt társadalmi csoport tagjaként azonosította magát és annak nevében szólalt meg. A Győr megyei gazdának írt levélben alföldi parasztként mutatkozott be, szembeállítva az Alföldön élők magatartását a kisbabóti gazdákéval: „Lám, mi alföldi parasztok körömszakadtáig ragaszkodunk az ősi földjeinkhez”. A tágabb jelentésű Alföld szót csak a Dunántúlra küldött levelében használta, egyébként a Duna–Tisza között jelölte meg azt a tájat, országrészt, ahová tartozónak vallotta magát,

¹³ ÁBTL O-11 339. 35/22. Levél a Szabad Földnek, 1960. február 12.

¹⁴ „Ügyeljenek a konzulok, nehogy az állam kárt szenvedjen.”

illetve amelynek paraszti népségével közösséget vállalt. A Sós Pálhoz szóló levélben kétszer is megjelent a földrajzi identitásra való utalás: „mi Duna–Tisza közi parasztok mégis ki fogjuk böjtölni”, másodsorra pedig az aláírásban, az üzenet kollektív szerzőségére utaló tartalommal: „Ismeretlenül, de tisztelettel több Duna–Tisza közi egyéni kis és közép parasztgazda”.

A szegedi szövögyár párttitkárának címzett levélben a „környékbeli egyéni parasztgazdák” meghatározással jelezte, hogy a Szeged környéki falvakban élő gazdák nevében beszél. A *Szabad Föld*nek szóló üzenetben szintén Duna–Tisza közi gazdaként, szőlő- és gyümölcskultúrával foglalkozó termelőként szólalt meg, és sorolta fel a közös sérelmeket. Ugyanakkor ebben a levélben – ha csupán villanásnyira is – a „mi” mellett az „én” is megjelent: a levélíró előlépett az azonos érdekek által összefűzött gazdák csoportjából, és önmagáról is felvillantott egy képet:

„E sorok írója magam is 2 holdas szőlő és gyümölcsstermelő vagyok és egyénileg működök, megemlítem azt is, hogy jól iskolázott, kulturált gazda vagyok és így biztosan állítom, hogy a komisz terrorral működő durva agitátorokkal szemben sokkal magasabb kulturával rendelkezem (és ilyenek közöttünk még számosan vannak), és amellet hogy ha nem vagyok a kollektívban, de kötelességtudó és törvénytisztelő állampolgár vagyok.”

A levélíró személyének kiemelése feltehetően azért történt, hogy elhangozhassanak az iskolázottságára és műveltségére vonatkozó utalások. Ennek hangsúlyozása láthatóan fontos eleme volt a szerző üzenetének (és identitásának). Nemcsak a példa szerinti direkt módon tudatta a címzettekkel, hogy tanult ember, hanem azzal a kifejezésmóddal is, amelyet mondanivalója kifejtéséhez választott (történelmi példák, idézetek, idegen szavak használata, retorikai stíuselemek sűrű alkalmazása). Ugyanakkor még ekkor sem különítette el magát teljesen a többi gazdától. Nem magányos hősként jelent meg, aki szellemileg messze felette áll az agitátorok barbár hordáinak, hanem egy olyan szűkebb (de jelentős) csoporthoz tartozóként, amelyet hozzá hasonló műveltségű gazdák alkotnak („ilyenek közöttünk még számosan vannak”).

A levél további részében visszatért a többes szám első személyű igealak, a levélíró újra a „mi egyéniek”, illetve a „mi kis és középparasztok” nevében szólalt meg, a végére pedig az „Egy ksigazda a sok közül” aláírás került. Az üzenet küldője egy levélen belül is hol valamennyi egyéni gazda, hol az Alföld, közlebről a Duna–Tisza közének parasztsága, hol pedig a parasztság kis- és középbirtokos gazdálkodóinak nevében szólalt meg, önmagát pedig Duna–Tisza közi gyümölcsstermelő kisparasztként írta körül.

A levélíró legfontosabb üzenetei különböző hangsúllyal, de mindhárom levélben megjelentek. Ezek a következők voltak: a kollektivizálás valódi célja a parasztság kisemmizése, tönkretétele; az állami propaganda hazudik, a téesszervezők agresszorok, megteveszteni és megfélemlíteni akarják a gazdákat;

a parasztság „átlát a szitán”, nem lehet becsapni; a kivárás és a passzív ellenállás a gazdák lehetséges védekezési módja, semmilyen körülmények között nem szabad belépniük a térszbe.

A parasztság kifosztásáról a levélíró erős hatású szóképek segítségével beszélt. A kollektivizálás lényegének megragadására többször is használta a „levetkőzés”, illetve az útonálló rabló képét is felvillantó „levetkőztetés” szavakat:

„Szörnyűséges dolog földes parasztoknak így gyorsan és önként levetkőzni és prédájává lenni a nincstelen kevesek csoportjának!”¹⁵

„[M]ég azt állítják, hogy segíteni akarnak rajtunk parasztgazdákon? Segíteni? Persze levetkőzni, illetve levetkőztetni és parasztproletárrá tenni bennünket és családunkat.”¹⁶

„[N]em vetkőztek le a dán parasztok sem pőrére.”¹⁷

Egy másik metaforikus kifejezéssel pedig a verem, a csapda, a sírgödör, illetve ezek kapcsán a rabság és a pusztulás képzetét idézte fel:

„[A]z önkéntes megsemmisülésbe nem ugrunk bele mégsem, mint vak a gödörbe!”¹⁸

„Ha minden szakadna, mitőlünk inkább elvehetik a földet és inkább parlagon is marad mégsem lépünk be a süllyesztőbe.”¹⁹

A térszbe kényszerűségből belépő parasztgazda státusát a tulajdonnal nem rendelkező, függő helyzetű „cseléd”, illetve „proletár” társadalmi helyzetével azonosította:

„[C]seléddé válik a gazda, államcseléddé, röviden nincstelen prolivá!”²⁰

„Eddig csak gazdák voltak, de most már csak tsz-cselédek, egyben proletárok is lettek.”²¹

A korabeli kollektivizálással kapcsolatos közbeszéd is általában ezt a két társadalmi kategóriát használta a lecsúszás és a presztízsvesztés megjelölésére (gondoljunk például a „tszcs” betűszó tréfás feloldására: tovább szolgáló cselé-

¹⁵ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

¹⁶ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

¹⁷ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

¹⁸ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

¹⁹ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

²⁰ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

²¹ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

dek). Hasonló céllal vontak párhuzamot a „koldus”, a „rabszolga” és a téészbe lépett gazda között is, ahogy az ismeretlen levélíró is tette az Ausztriába küldött levelében:

„[A]rra kényszerítik a még egyéni kis és középparaszt gazdákat, hogy aláírjanak egy olyan nyilatkozatot, melyben az áll, hogy önként belépnek a »kolhozba« és így [...] koldusok, kolhoz-rabszolgák lesznek.”²²

Már az „államcseléd”, a „parasztproletár” és a „kolhoz-rabszolga” szóösszetételek is jelzik az ismeretlen levélírónak azt a törekvését (és képességét), hogy mondanivalójának nyelvi megformálása egyedi, a megszokottól eltérő legyen, nagyobb kifejezőerejű, hatásos, újszerű szavakat, szókapcsolatokat alkosson. Kreatív nyelvhasználatának legeredetibb alkotása – ami éppen egyedisége miatt vált „arulójárá”, és vezetett később „lebukásához” – az agitátor szónak a hasonló hangzású *aligátor*tal történő felcserélése, a brutális téészszervezőknek a félelmetes ragadozó állat képében való megjelenítése volt:

„Reméljük, hogy [...] felhagynak a parasztság agyonsegítésével a folytonos aligátor-agitátor erőlködéssel.”²³

„[R]ánktör a vad agitátor, így is mondhatnám: a vad aligátor roham [...]”²⁴

A kollektivizálást erőltető politikai rendszer fő jellemzőjének a hazug propagandát, az állampolgárok megtévesztésére irányuló, ártó szándékot tartotta a levélíró („csupa hazugsággal teli, keletről hozott és idegen hatalom által fenntartott rendszer”²⁵). E véleményének kinyilvánítása, illetve a hazugságok leleplezése volt talán a legfontosabb célja a levélírással, valamint annak manifesztálása, hogy a parasztságot nem lehet becsapni.

„[A] parasztság zöme már maguknál is világosabban szemléli a politika mai súlyos hazugságait, hogy megfélemlíteni és teljesen megnémítani, sőt elszegényíteni is lehet, de falhoz állítani már nem.”

Ezt a párttitkárnak címzett levelében írta, és a „falhoz állítani” kifejezést minden bizonnyal a „rászedni”, „becsapni” értelemben használta.

A csalárd módon manipuláló hatalomról szóló üzenetét változatos nyelvi eszközökkel fejezte ki. A „hazug”, illetve a „hazugság” szavak mellett – amelyeket a Szögi Antalhoz szóló levélben ötször is használt („hazug beállítású jószándék”, „a proletárdiktatúra is csak szintén hazugság” stb.) – több kifejezés is arra utalt,

²² ÁBTL O-11 339. 9. Szalma Ferenc rendőr százados jelentése, 1961. augusztus 15.

²³ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

²⁴ ÁBTL O-11 339. 35/22. Levél a *Szabad Földnek*, 1960. február 12.

²⁵ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

hogy a propaganda célja a tisztánlátás megakadályozása, a valóság elfedése: a *Szabad Föld* „parasztszédítő” újság, az agitáció „kődösítés” és „elkendőzés”, a kommunizmus „keleti mese”. A „ravasz” és „fondorlatos” téezsszervezők pedig „hamis szólamokat” hangoztatnak. A propaganda próbálkozásai azonban sikertelenek – állítja –, mivel a parasztság „világosan” lát, „tisztában van” a valódi helyzettel.

A levélíró heves reakcióját, indulatos cáfolatát nemcsak az váltotta ki, amit a propaganda a kollektivizálás céljáról állított, hanem az is, hogy a parasztságot „nevelésre” szoruló, érdekeit önmagától felismerni képtelen, „kiskorú” társadalmi csoportnak ábrázolta (legalizálni igyekezvén a „népnevelés” álarcába bújtatott erőszakos agitációt). Ennek ellenképét alkotta meg a levelek szerzője, amikor okos, magabiztos, öntudatos parasztokról beszélt, akiket nem lehet manipulálni, és akik tudják, hogyan kell megvédeni magukat a kollektivizálással szemben. Ez utóbbinak a bemutatása volt a levélírás másik fontos célja. Az 1959 februárjában írt első két levelében – különösen a kisbabóti Sós Pálhoz címzettben – fogalmazta meg részletesen, hogy milyennek látja az adott helyzetben követendő „helyes” paraszti magatartást.

A kollektivizálással szembeni sikeres ellenállási stratégia lényege szerinte a kivárá és a passzív ellenállás. A gazdáknak semmilyen körülmények között nem szabad aláírniuk a belépési nyilatkozatot – ahogy tették ezt a kisbabóti parasztok –, mivel a téeszbe lépés, a földről való „önkéntes”²⁶ lemondás a gazdaság végleges elvesztését jelenti. „Körömszakadtáig” ragaszkodni kell tehát az „ősi földhöz”, „rendületlenül” ellen kell állni a „kommunista csábításnak”, ahogy azt az alföldi, illetve a Duna–Tisza közti parasztok, köztük a levélíró is teszi. Figyelmeztetését a *Szabad Föld*nek írt levélben egy Deák Ferenctől származó idézettel támasztotta alá: „Amit a hatalom és az erőszak elvesz, azt kedvező idő és alkalom mind visszahozhatja, de amiről önként lemondunk, az örökre elveszett.” A kollektivizáló hatalom közeli bukásában való hit fontos feltétele volt az ajánlott ellenállási stratégiának. A gazdák – áldozatokkal járó – kitartásának ugyanis csak akkor volt értelme, ha bízhattak abban, hogy a rendszer hamarosan megváltozik:

„De nem felejtjük azt sem, hogy az idő halad és tudjuk, hogy az mindenkor változik is. Tehát ez sem lesz örök. Bizton és szentül hisszük, hogy felvirad még ránk is a jó öreg nap!”²⁷

A „csábítás” szó többszöri használata a Sós Pálhoz írt levélben („kom. csábítás”, „csábító ügynök”, „a vörös ördög csábítása”) arra enged következtetni, hogy a szerző az 1958 végén kezdődő téezsszervezési agitációt 1959 elején – valószínűleg saját tapasztalatok és a közvetlen környezetéből érkező „élménybeszámolók” híján – még „csupán” a parasztság megtévesztésére irányuló propaganda-hadjáratnak, nem pedig – ahogy később ausztriai ismerősének írta – „megsemmi-

²⁶ A belépési nyilatkozat szövege szerint a kérelmező önként kérte felvételét a téeszbe.

²⁷ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

sító attaknak” gondolta. Talán ezért ütközött meg annyira a kisbabóti gazdák „döntésén” („megdöbbenéssel olvastuk”, „szörnyen felháborodtunk”), azt gondolván, hogy Sós Pál és társai az agitátorok csalárd szavainak hatására, nem pedig a kivédhetetlen erőszaknak engedve léptek be a téeszbe. A téészen kívül maradt két gazda is annak a bizonyítéka lehetett számára, hogy létezett más alternatíva.

Egy évvel később a *Szabad Föld*nek küldött levelében a kollektivizálással kapcsolatban azonban már nem a „rábeszél”, „hiteget”, „szédít” jelentésű *csábítás*, hanem az erőszakot, megfélemlítést, fizikai bántalmazást idéző *terror* szót használta. A téeszszervezőket „komisz terrorral működő durva agitátorok”-nak, az agitációs brigádokat pedig „pisztollyal és gumibottal felszerelt és fenyegetődző agitátor (helyesebben aligátor) különítmények”-nek nevezte. Hasonló tartalmú szavakat használt az 1960 novemberében Ausztriába küldött levelében is. Ebben „gyári és ipari terroristákról” beszélt, akiket a „vagyonatlan intelligenciával” együtt „kivezényelnek” a falvakba, hogy „terrorizálják” a parasztságot. A szóhasználat változását bizonyára az okozta, hogy ekkor már közelebbi tapasztalatai voltak a kollektivizálás gyakorlatáról, és a kezdetben talán még kivételesnek gondolt erőszakos jelenségek idővel a téeszszervezés lényegévé sűrűsödtek össze.

A levélíró a *passzív ellenállás*ban látta a kollektivizálással szembeni paraszti védekezés megfelelő módját. A magyar történelem 1849 és 1867 közötti időszakát felidéző szókapcsolat „passzív” jelzőjénél azonban valószínűleg a „rejtett” vagy „titkolt” jelzők találóbban fejezik ki mindazt, amit a történelmi párhuzamokat kedvelő szerző (gondoljunk a Cicero- és a Deák-idézetekre) el akart mondani: az állam és a falvak közti aszimmetrikus erőviszonyok miatt a parasztság nem száll szembe nyíltan a kollektivizáló hatalommal, azonban titokban mindent megtesz annak érdekében, hogy megőrizze földjét és önállóságát. Az „okos” viselkedés tehát a visszahúzóds és a hallgatás, nem pedig a nyílt kritika és az esztelen lázadás. A „lárma” helyett a „néma csend”.

„Mi nem lázadunk, fejfel nem megyünk a falnak, csak hallgatunk és öntudatosan, mindentől visszahúzódsva csendben ellenállunk.”²⁸

„[N]em lármaázunk, mert jól tudjuk már, hogy a diktatúrában nekünk nincsen bíráló szavunk. [...] Tehát öntudatosan ezren és százezren csak hallgatunk.”²⁹

A háttérben való csendes meghúzóds és a „bíráló szavak” visszafojtását követendő magatartásmodellként beállító levélíró azonban paradox módon éppen a háttérből előrelépve, a hallgatást megszakítva, a rendszert bírálva fejtette ki – ha névtelenül is – nézeteit.

A Sós Pálhoz szóló levél „kihalászása” után két és fél év elteltével, 1961 nyarán sikerült csak az államvédelmi szerveknek rátalálniuk a névtelen levelek író-

²⁸ ÁBTL O-11 339. 35/29. Levél Sós Pálhoz, 1959. február 3.

²⁹ ÁBTL O-11 339. 35/14. Levél Szögi Antalhoz, 1959. február 20.

jára, Szüts Imre, 78 éves szatymazi lakosra. Azonosításában nagy szerepe volt „Farkas” informátornak, aki az Állami Biztosító ügynökeként jutott be az idős férfihez.³⁰ Szüts először egyéni szóhasználata miatt lett gyanús – az agitátorokat *aligátoroknak* nevezte –, majd konspiratív úton szerzett kézírásának írásszakértői vizsgálata tette kétségtelenné, hogy ő a téeszellenes levelek írója. A szegedi járásbíróság 1961. november 27-én termelőszövetkezet elleni izgatás címén tíz hónapi börtönre ítélte, amit azonban idős korára tekintettel háromévi próba-időre felfüggesztettek.³¹

Szüts Imre a történelem idején szatymazi tanyáján, néhány holdas gyümölcs-és szőlőültetvényén gazdálkodott. „Farkas” informátor és a nyomozás során kikérdezett adatközlők is visszavonultan élő, zárkózott, szűkszavú embernek írták le, aki kerüli a politikai témákat. Az informátor barlangba bújt medvéhez hasonlította, aki „nem mutatkozik, ha csak nem muszáj”, őt is alig engedte be a lakásába. Beszámolójából azonban az is kiderül, hogy Szüts Imre csupán a téeszervezők elől zárkózott be, és miután megbizonyosodott arról, hogy látogatója nem agitátor, nemcsak beeresztette, hanem gyanútlanul téeszellenes nézeteit is kifejtette előtte.

„[B]ocsánatot kért, hogy nem engedett be [... azonnal], de tetszik tudni, mondja, járnak ezek az aligátorok – mert én csak így hívom őket, aligátorok –, és vannak köztük durvák. Voltak már többször, de még nem léptem be és nem is akarok. [...] Többen erősködtek itt, hogy így meg úgy, muszáj, de én mondtam nekik, hogy én is vagyok olyan tájékozott és a nyomtatványon is az áll, hogy önkéntes, tehát én nem lépek be. Most meg be sem eresztetem őket, ha még jönnek.”³²

A szatymazi gazdát „szűkszavú, magába zárkózott egyéniségnek” bemutató egyik adatközlő a helyi Lenin Tsz elnöke volt.³³ Beszámolójából azt is megtudhatjuk, hogy korábban jó viszonyban voltak, sőt az 1945 utáni években mindketten aktívan részt vettek Szatymaz politikai életében: a téeszelnök akkoriban kommunista párttitkár, Szüts pedig a Nemzeti Parasztpárt elnöke volt. Kapcsolatuk akkor „lazult meg”, amikor Szütsöt az ötvenes évek elején „kuláknak” nyilvánították, és „különböző megszorításokat alkalmaztak vele szemben”.³⁴

A nyomozati iratokban található életrajzi adatok szerint Szüts Imre 1883-ban született Szegeden, szülei négyholdas kisgazdák voltak. A város felső kereskedelmi iskolájában (középfokú kereskedelmi szakiskola) érettségizett 1904-ben, majd négy évig a Kézműves Bank pénztárosa volt. 1908-tól – miután feleségül vette egy tehetős szegedi gazda lányát – kezdett el gazdálkodni kezdetben tíz,

³⁰ ÁBTTL O-11 339. 74. „Farkas” informátor jelentése, 1961. február 15.

³¹ ÁBTTL O-11 339. 127. A szegedi járásbíróság ítélete, 1961. november 27.

³² ÁBTTL O-11 339. 74. „Farkas” informátor jelentése, 1961. február 15.

³³ ÁBTTL O-11 339. 86. Szalma Ferenc rendőr százados jelentése, 1961. július 13.

³⁴ 1952 őszén például 1000 forint pénzbüntetésre ítélték, mivel állítólag nem végezte el határidőre az őszi árpa vetését (*Délmagyarország* 1952. október 7. 4. Pénzbüntetéssel sújtották...).

majd huszonhárom holdon, amelynek része volt egy négyholdas szőlő- és gyümölcsültetvény is Szatymazon. Szegeden két háza, Szatymazon egy tanyája volt. Az ötvenes évek elején „kuláklistára” került (a szőlőt és a gyümölcsöst ötszörös szorzóval számolták az adózásnál és a beszolgáltatásnál). 1952-re már csak két holdja volt, a többit – a teljesíthetetlenül magas elvonás elől menekülve – „felajánlotta” az államnak. Szegedi házait is ekkor államosították, ekkor költözött ki szatymazi tanyájára. Az 1956 után visszaigényelt földjét gyerekei között osztotta szét, magának csupán két hold szőlőt és gyümölcsöst tartott meg.³⁵

Az ötvenes évek végén írt névtelen leveleinek keletkezéstörténetét vizsgálva, a levélírás motivációi után kutatva fontos kiemelni Szüts Imre aktív közéleti tevékenységét életének ötvenes évek elejéig tartó szakaszában. Ezzel kapcsolatos ismereteink főként a *Délmagyarország* című szegedi napilapból származnak.³⁶ Szüts 1929 és 1934 között Szeged város törvényhatósági bizottságának tagja volt,³⁷ ahova a Magyarországi Szociáldemokrata Párt jelöltjeként került be. Az 1939. évi országgyűlési választások alkalmával is a párt választási megbízottja volt Szeged egyik választókerületében.³⁸ A következő biztos adat Szüts Imre pártpreferenciájáról 1945-ből való: május 6-án Szatymazon megalakította a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetét.³⁹ A város politikai életében való tevékeny részvétele mellett a helyi gazdatársadalom több szervezetében is szerepet vállalt: a szeged-felsővárosi (majd szatymazi, fehértói) gazdakörnek,⁴⁰ valamint a Homoki Szőlősgazdák Országos Egyesületének⁴¹ is tagja, sőt a húszas évek végén mindkettőnek jegyzője is volt.

Az ellenzéki, liberális *Délmagyarország* a harmincas évek első felében a helyi társadalmi-politikai élet több olyan eseményéről is beszámolt, amelyeknek Szüts volt a főszereplője. Ezek alapján próbálom meg felvázolni, hogy milyen közéleti ember lehetett a szegedi gazdálkodó (illetve milyennek kívánta mutatni magát). Megnyilvánulásaiából úgy tűnik, hogy a „közérdeket” *harcosan* védelmező, az éles konfliktusoktól sem visszariadó, öntudatos városi polgár szerepe állt hozzá a legközelebb. Jól mutatja ezt a következő sajtóhír.

1930. május 21-én a *Délmagyarország* „Nyílt tér” rovatában Szüts Imre *nyílt levelet* intézett Dobay Gyula ügyvédhez, a szeged-felsővárosi katolikus hitközség világi elnökéhez. A levél előzménye az volt, hogy Szüts pár hónappal korábban

³⁵ ÁBTL O-11 339. 114. Jegyzőkönyv Szüts Imre kihallgatásáról, 1961. augusztus 22.

³⁶ A két világháború között ellenzéki, liberális (1945 után kommunista) *Délmagyarországról* bővebben: Lengyel 1999. A lap 1910 és 1970 közötti számait lásd <http://www.delmagyar.hu/delmagyarchiv/> – utolsó letöltés: 2016. március 30.

³⁷ Szeged önkormányzati testületeiről a két világháború közti időszakban: Blazovich 2005: 150–151.

³⁸ ÁBTL O-11 339. 39/10. Igazolvány Szüts Imre részére, aki bizalmi egyén a Szociáldemokrata Párt részéről Szegeden a 39. szavazóközterben, 1939. május 24.

³⁹ *Szegedi Szabad Szó* 1945. május 18. Párthírek.

⁴⁰ *Délmagyarország* 1929. február 13. 5. A fehértói gazdakör közgyűlése; 1929. július 17. 5. Hírek. A gazdakörrel bővebben: Huszka 1985, 1986.

⁴¹ *Délmagyarország* 1929. január 20. 8. A szegedi és a szegedkörnyéki szőlősgazdák... Az egyesület megalakulásáról és tevékenységéről: Mód 2014.

az egyházi adó felemelése miatt elégedetlen hívők nevében tiltakozó memorandumot nyújtott be a hitközséghez. Válaszként Dobay Gyula – izgatással és lázítással vádolva a beadvány szerzőjét – ismeretlen tettes ellen feljelentést tett. Szücs Imre – a levelében megfogalmazottak szerint – az *ismeretlen* kitétel miatt fordult a nyilvánossághoz, azt állítván, hogy Dobay tisztában volt a beadvány szerzőjének kilétével, és csak azért *ismeretlen* tettetést jelentett fel, hogy leplezze az ellene, Szücs Imre ellen folyó tudatos „személyvadászatot”. A nyílt levél ugyanakkor arra is lehetőséget adott – és talán éppen ez lehetett a levélíró elsődleges célja –, hogy a lap olvasóközönsége is tudomást szerezzen a hívek tiltakozásáról és – nem mellékesen – a tiltakozás élére álló Szücs Imre tevékenységéről. Arra is módja nyílt, hogy a politikai hovatartozásáról, közéleti szerepéről vallottakat a nyilvánosság elé tárja:

„Hát tisztelt ügyvéd elnök úr, vagyok bátor Önnel sietve palam et publice [nyíltan és nyilvánosan] tudatni, hogy azt a tiltakozó memorandumot közérdekből és közkívánatra én írtam meg. Szubvenciót azonban, leszögezem közpénzből nem vettem föl érte, miként az Ön lapja: az Új Nemzedék. Hogy azonban azt a tiltakozó memorandumot én írtam, azt Ön is nagyon jól tudhatja [...], miért lépett fel hát mégis feljelentésében ismeretlen tettes ellen, mikor nyilvánvalóan közmegállapítás szerint ellenem a részükről destruktívnak csúfolt demokrata ellen irányuló személyvadászat ez? Így az ismeretlen tettes elleni címszereppel csak takargatni törekszik a »személyvadászat« nagyon is kilógó lólábát! Tessék kérem, Elnök uram, nyíltan kirukkolni a farbával, a nyílt támadás férfiasabb dolog! Gascognei legények⁴² volnánk, a kis késit neki, hát ezt elvárhatnánk egymástól, ha mindjárt világnézeti szakadék tátong is közöttünk. Ön mint túl-konstruktív-klerikális nyíltan is támadhat engem, a vérbeli demokratát!”⁴³

Öndefiníciója szerint tehát a levél írója egyenes, bátor, a közügyeket önzetlenül szolgáló „vérbeli demokrata”. Az önmagáról festett kép pozitív vonásait a Dobay Gyuláról alkotott ellenkép tette még erősebbé. Hangsúlyozva a köztük lévő „világnézeti szakadékot”, ellenfelét – aki több megbízatása mellett a *Szegedi Új Nemzedék* című jobboldali-szélsőjobboldali politikai napilap főszerkesztője is volt⁴⁴ – képmutató, alattomos, a közpénzt saját céljaira használó emberként mutatta be. A „klerikális” megnevezés ebben a kontextusban „a (katolikus) egy-

⁴² Utalás Edmond Rostand *Cyrano de Bergerac* című drámájára. A gascogne-i legények a műben a katonai virtust, a „legénykedést”, a levélben a „bátor kiállást” jelképezik.

⁴³ *Délmagyarország* 1930. május 21. 7. Nyílt levél dr. Dobay Gyula ügyvéd úrhoz.

⁴⁴ A *Szegedi Új Nemzedék* (1919–1944) a „keresztény-nemzeti” érdekek védelme címén élesen antiliberalis és antiszemita lap volt, hangja a konszolidáció előrehaladtával mérséklődött. Dobay Gyula (1870–1937) szegedi ügyvéd (az 1919-es forradalom után Szeged „fehér” kormánybiztos-főispánja) 1920 és 1931 között volt főszerkesztője (Lengyel 1999: 54–55). Szücs arra utalt a levélben, hogy a felsővárosi hitközség vezetése, miközben felemelte az egyházi adót, ezer pengő támogatást adott a világi elnök, Dobay lapjának (*Délmagyarország* 1930. december 2. 5. Rágalmazási per...).

házi befolyást támogató” tartalom mellett a „nem demokrata” jelentéssel is párosult. A *harcos* demokrata imázst – ami a férfi önképének fontos része lehetett – a levélíró a „háborús állapotok” felidézésével („személyvadászat” folyik ellene, támadják) teremtette meg.

A bíróság felmentette Szüts Imrét az ellene hozott vádak (izgatás, rágalmazás) alól, azzal az indokkal, hogy az egyházközség tagjainak joguk van az egyház adózási rendszerét kritizálni.⁴⁵ A beadvány ugyanakkor nem érte el célját, a felsővárosi katolikus egyházközség vezetése nem mondott le az adó felemeléséről. Szüts Imre ekkor olyan lépésre szánta el magát, amely arra utal, hogy nem volt idegen tőle a közfigyelmet magára irányító, provokatív, kihívó magatartás sem. A felsővárosi egyházközséggel (és Dobay Gyulával) folytatott harc következő lépéseként ugyanis kilépett a katolikus egyházból, és a görögkeleti *szerb* egyházba lépett be.⁴⁶ Áttérését azzal magyarázta, hogy „talált egy olyan vallást, amely nem pénzért üdvözít”.⁴⁷ Egy későbbi konfliktus során az egyházközségnek írt levelében így indokolta döntését:

„Leszámoltam az anyagiakra éhes római katolikus egyházzal és kénytelen voltam éppen ezért átlépni a görögkeleti egyház kötelékébe, ahol Isten dicsőségére, de valószínűleg Gyula pásztor⁴⁸ és »önzetlen« élharcosai nagy bosszúságára ingyen is lehet üdvözülni. [...] A római egyháznak nem lelkek, de a pengők fontosak, sőt fontosabbak: erkölcsi és világfelfogása, amelyet annyira »tisztultnak« és »fennköltnek« szoktak profanizálni a jámbor dervisek, abban csúcsosodik ki tehát, mint a legközönségesebb kalmár-élet-filozófia, hogy t.i.: »pecunia non olet«. ⁴⁹ Nem adózok az államban egy mellékállamnak [...] Róma nélkül mi is biztosan és könnyebben fogunk megélni.”⁵⁰

Áttérésének körülményei, valamint a római katolikus egyház voltaire-i hevületű bírálata sokakban keltett visszatetszést. A felháborodást nemcsak és nem elsősorban – a felháborodók megítélése szerint – az „anyagi érdekből” történő valláscsere váltotta ki, hanem mindenekelőtt az, hogy Szüts éppen a magyarellenesnek tartott görögkeleti szerb egyházat választotta.⁵¹ A szegedi gazdát ezért nemcsak hitehagyottnak, hanem „hazaárulónak” is tekintették.

⁴⁵ *Délmagyarország* 1930. december 2. 5. Rágalmazási per...; *Délmagyarország* 1931. január 17. 6. A törvényszék is felmentette...

⁴⁶ Áttérésének pontos időpontját nem tudjuk. Valószínűleg 1931–1932-ben, még a szegedi görögkeleti magyar egyházközség (1932 májusa) megalakulása előtt történt.

⁴⁷ *Délmagyarország* 1934. szeptember 14. 5. Viharos interpelláció után...

⁴⁸ Szüts itt Dobay Gyulára utalhatott.

⁴⁹ „A pénznek nincs szaga.”

⁵⁰ *Délmagyarország* 1934. december 5. A felsővárosi egyházközség pere...

⁵¹ A szegedi görögkeleti hívek a trianoni béke előtt a bács-újvidéki egyházmegyéhez, az új határok meghúzása után pedig a budai görögkeleti szerb püspök fennhatósága alá tartoztak. 1920-ban a város százezer körüli összlakosságának 0,6%-a volt görögkeleti vallású (Giczi 1994: 617–618).

A Szüts Imre személyét érintő – és a *Délmagyarország* hasábjain a város nyilvánosságához is eljutó – konfliktusok színhelye általában a törvényhatósági bizottság közgyűlése volt, tárgya pedig többnyire a közpénz elköltésének módja. A legviharosabb viták Szüts és a városatyák kisebb-nagyobb csoportjai között ezen a fórumon is a római katolikus egyházzal és a város kegyúri kiadásaival kapcsolatban bontakoztak ki. 1931 júliusában például az újszegedi plébánosi állás megszervezéséről szóló közgyűlési határozat ellen nyújtott be fellebbezést a belügyminiszterhez Szüts Imre. Kérelmét azzal indokolta, hogy a város nehéz anyagi helyzetében („a mai rettenetes gazdasági nyomor idején, [...] amikor) a polgárság roskadozik a közterhek súlya alatt”) nem engedhető meg „az egyházi állások szaporítása”.⁵² Egy évvel később, 1932 júniusában szintén egy új plébánia szervezését (a város „Zákány” elnevezésű, alsótanyai kerületében) elrendelő közgyűlési határozat ellen nyújtott be fellebbezést a korábbihoz hasonló érveléssel:

„[K]étségbe vonom, hogy a zákányiaknak ma ez lenne legsúlyosabb életviszonyaik között az egyetlen és legsürgősebb kielégítésre váró kívánsága. [...] Bűnnek tartom ma újabb megterhelésekkel sújtani a roskadozó polgárokat.”⁵³

A legnagyobb visszhangja az 1934. április 28-i törvényhatósági közgyűlésen elhangzott interpellációjának volt. Szüts Imre jogtalanak minősítette a kisgyűlés⁵⁴ azon határozatát, amely szerint a város a görögkeleti *szerb* egyházból nem sokkal korábban kivált – magyar liturgikus nyelvű és „hazafias szellemű” – görögkeleti *magyar* egyháznak egyéves használatra *ingyen* átadott egy városi bérházban lévő háromszobás lakást.⁵⁵ Szüts arra hivatkozott, hogy a Szegeden 1932 májusában megalakult, de a felsőbb görögkeleti egyházi hatóságok által el nem ismert egyházközség nem „törvényes [...] alakulat”,⁵⁶ a városnak pedig minden pengőre szüksége van. Az interpelláció hatására olyan „heves vihar” tört ki, hogy az elnöklő főispánnak a közgyűlést fel kellett függesztenie. A teremben uralkodó hangulatot és a felháborodás nagyságát jól jelzi, hogy egyes városatyák olyan sértő kifejezésekkel illették Szüts Imrét („hazaáruló, renegát, szégyelje magát, pfuj, menjen Szerbiába, kivele”⁵⁷), hogy többek ellen is rágalmozási pert indított.

⁵² *Délmagyarország* 1931. július 29. 2. Megfellebbezték az újszegedi plébánosi állás...

⁵³ *Délmagyarország* 1932. július 23. 4. Fellebbezés a zákányi plébánia...

⁵⁴ A kisgyűlés a városi tanács helyett 1929-ben létrehozott testületi szerv volt. Feladatairól bővebben: Blazovich 2005: 151–152.

⁵⁵ *Délmagyarország* 1934. április 28. 6. Hírek.

⁵⁶ A magyarországi görögkeleti ortodox (görög, szerb, román alapítású) egyházban a magyarosodási tendenciák a trianoni békeszerződés után gyorsultak fel. Mivel a magyar istentiszteleti nyelv bevezetését az egyházi hatóságok nem engedélyezték, a húszas évek elején illegálisan alakult meg három magyar szertartási nyelvű ortodox egyházközség: Szentesen, Budapesten és Szegeden (Berki 1974). Szegeden 1932. május 15-én zajlott le a magyar ortodox egyházközség alakuló közgyűlése (Giczi 1994: 618).

⁵⁷ *Délmagyarország* 1934. szeptember 14. 5. Viharos interpelláció után...

Az interpellációnak „országos” visszhangja is támadt. Herczeg Ferenc a *Pesti Hírlap* 1934. május 6-i számában megjelent, a görögkeleti magyarokról szóló írásában az interpelláló szegedi városatyát – nevének megemlítése nélkül – „kétégyes elmeállapotú »magyar« bizottsági tagnak” nevezte,⁵⁸ ami miatt Szüts őt is feljelentette. Az országgyűlés felsőháza nem függesztette fel Herczeg Ferenc mentelmi jogát, arra hivatkozva többek között, hogy Herczeg cikkéből „kisugárzik a hazafias szándék”.⁵⁹ Hasonlóan érvelt a szegedi törvényszék is, hogy miért mentette fel a Szüts Imrét sértő kifejezésekkel illető három törvénybizottsági tagot. Az ítélet indoklása szerint jogos volt a városatyák felháborodása, Szüts valóban „hazafiatlanul viselkedett, amikor kifogásolta a [görögkeleti] magyar egyháznak nyújtandó városi támogatást”.⁶⁰

Szüts Imre egyes közéleti megnyilvánulásai nem csupán a politikai ellentábor, a keresztény-nemzeti irányzat képviselői számára voltak „botrányosak”, hanem a liberális és a szociáldemokrata városatyák számára is kínosak lehettek. A „közérdekre” hivatkozva a hatalmasokkal (a római katolikus egyházzal) és az uralkodó közfelfogással (például a „hazafias magatartás” kritériumait illetően) gyakran szembeszegülő férfi viselkedését a saját politikai táborán belül is helytelenítették, és nem a „vérbeli demokrata” harcos kiállásának, hanem a közfegyelmre vágyó ember indokolatlan konfliktuskeresésének tekintették. Erre enged következtetni a liberális Pásztor József (a *Délmagyarország* főszerkesztője) elhatárolódása Szüts Imrétől, aki az 1935-ös törvényhatósági választások idején nem volt hajlandó közös listán szerepelni vele. (A baloldali liberálisok és a szociáldemokraták a választás idejére Városi Balpárt néven szövetkeztek.⁶¹) Döntését azzal indokolta, hogy Szüts „kilengéseinek állandósulása kompromittálja azt a baloldali irányzatot, amely nem felfordulást, hanem a felfordulásokból való kibontakozást, nem hordódemagógiát, hanem demokráciát és kultúrát és kenyeret akar”.⁶² Pásztor érveit a szociáldemokrata párt helyi vezetője is elfogadta, így a közös listáról kihúzott Szüts Imre nem kerülhetett be újra a város törvényhatósági bizottságába. Talán az itt kezdődő háttérbe szorulása lehetett az oka, hogy 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt keretein belül próbált meg politizálni. Mint láttuk, ő alapította meg a párt szatymazi szervezetét, amelynek elnöke is volt. A negyvenes évek második felében mint parasztpárti képviselő újra részt vett Szeged város törvényhatósági bizottságának munkájában is.

A negyvenes évek végétől kiépülő diktatórikus politikai rendszerben megszűnt a közügyekben való tényleges részvétel és a szabad véleménynyilvánítás

⁵⁸ Felsőházi irományok 1931: 669–671. A felsőház mentelmi bizottságának jelentése Herczeg Ferenc felsőházi tag mentelmi ügyében.

⁵⁹ Felsőházi irományok 1931: 669–671. A felsőház mentelmi bizottságának jelentése Herczeg Ferenc felsőházi tag mentelmi ügyében.

⁶⁰ *Délmagyarország* 1934. szeptember 14. 5. Viharos interpelláció után...; *Délmagyarország* 1935. november 29. 5. Három ügyvéd...; *Délmagyarország* 1935. április 30. 4. Szüts Imre volt városatyája...

⁶¹ Tamási 1994: 441.

⁶² *Délmagyarország* 1934. december 12. 5–6. Egy sajtóbetyár arcképéhez.

lehetősége. A valódi politizálás fórumainak hiánya és az ellenvéleményeket tiltó-büntető hatalmi gyakorlat mellett társadalmi helyzetéből (illetve annak korabeli hivatalos megítéléséből) fakadó sérülékenysége is hallgatásra és a közéletől való visszahúzódásra készítette a „kulákként” kezelt Szüts Imrét. (A rendszer „ellenségeinek” kikiáltott személyek jellegzetes magatartása általában a csendes háttérbe vonulás volt.) A városból a tanyára való kiköltözés, valamint bizonyára idős kora is befolyásolta ezt a folyamatot, és hozzájárult a „barlangjába húzódó”, „szükszavú, magába zárkozó” férfi képének kialakulásához.

Ugyanakkor a kollektivizálás ellen írt névtelen levelei azt bizonyítják, hogy bár a külső körülmények megváltoztak, Szüts Imre továbbra is a „közérdek harcos védelmezőjének”, „vérbeli demokratának” tekintette magát, aki nem hagyhatta szó nélkül a körülötte zajló eseményeket. A helyzethez alkalmazkodva azonban nem nyíltan, hanem rejtőzködve szólalt meg; nyílt levél és interpelláció helyett névtelen levelekben mond(hat)ta el véleményét. A városatyák gyülekezete és az újságolvasó szegedi és Szeged környéki polgárok nyilvánossága helyett pedig be kellett érnie azzal, hogy csupán néhány téesszervező agitátorral, lapszerkesztővel, esetleg a kollektivizálás egy-egy propagandacélra felhasznált áldozatával ossza meg nézeteit. A megszólalás vélhetően fontosabb volt neki, mint az, hogy szavainak lesz-e tényleges hatása.

Szüts Imre valószínűleg jóval több névtelen levelet írt, mint ahányról az államvédelem tudomást szerzett. A korábban részletesen ismertetett három levél kivül az ügyészi vádiratban szó van még egy 1960 tavaszán a *Délmagyarországnak* küldött, illetve egy, a Magyar Rádióknak szóló, de fel nem adott levélről, amelyeknek azonban sem eredetijét, sem másolatát nem mellékeltek a nyomozati anyaghoz.⁶³ Utóbbit a házkutatás során foglalta le a rendőrség egy kézzel írott listával együtt, amely egyes Szatymaz környékén agitáló népnevelők nevét és munkahelyét tartalmazta. Az ügyészség feltételezése szerint a névsort azzal a céllal készítette, hogy a rajta szereplő személyeket is „meg fogja névtelen levélben fenyegetni, azonban ezen szándékát végrehajtani már nem tudta”.⁶⁴ Nem tűnik elképzelhetetlennek az sem, hogy Szüts máskor és más ügyek kapcsán is élt a véleményalkotásnak és a ráhatásnak ezzel a többnyire diktatórikus viszonyokra jellemző lehetőségével.

⁶³ Az el nem küldött levélből csupán a következő versike maradt ránk, amit feltehetően maga a szatymazi gazda írt: „Volt nekem két ökröm, két szép villás szarvu, fehér mind a kettő, fehér mint a hattyú, most ezt az elvtársak hej megirigyelték, ökrömet, földemet elköttya-vetyélték, oszt nem maradt egyebem, csak viskom, két karom, így lett a parasztból igavonó barom” (MNL CSML XXV.12. 12 585/1961. Vádirat, 1961. október 26.).

⁶⁴ MNL CSML XXV.12. 12 585/1961. Vádirat, 1961. október 26.

FORRÁSKÖZLÉS: SZÜTS IMRE LEVELEI⁶⁵1. Szüts Imre levele Sós Pálhoz⁶⁶

„Tisztelt volt Gazdatárs!

A parasztszédítő Szabad Föld kommunista ujság jan. 25-i számából megdöbbenéssel olvastuk itt többen gazdák a Kisbábóti szomorú esetet, melyet Dancs József egy már régóta szemmeltartott kom. usjágfirkász valószínűleg az ő szive szerint céltudatosan beállítva irt meg. Azt írta, hogy Kisbábót parasztsága 1 hét alatt 2 család kivételével az egész falu aláírta a belépést a kolhozba, vagyis a vagyonáról, ősi földje tulajdonáról való lemondást. Megmondjuk őszintén, hogy ha ez így igaz, mink itteni parasztok szörnyen felháborodtunk!

Dancs ur ez a fizetett kom. propagandista szinte kérkedve írja, hogy az első aláíró éppen Sós Pál 25 holdas középparaszttal volt.

Itt nyilvánvaló tehát ez is, hogy magát mint egy jobbmódú, vagyonosabb paraszttal még cégérül is felhasználták a kommunisták az aláírásoknál, hogy így a többi a kisebbeket magaután könnyebben szédíthessék meg. Ugy gondolták mint a példabeszéd is tartja, hogy az ökör után a borjak is könnyebben mennek.

Szóval ezt az esetet olvasva mink így kiáltottunk fel. Szent Isten! Hova tették hát maguk kisbábóti gazdák a józan eszüket? Szörnyűséges dolog földes paraszttal így gyorsan és önként levetközni és prédájává lenni a nincstelen kevesek csoportjának! Eddig csak gazdák voltak, de most már csak tsz. cselédek, egyben proletárok is lettek. Lám mi alföldi paraszttal körömszakadtáig ragaszkodunk az ősi földjeinkhez, tanyáinkhoz – még az 1 vagy 2-3 holdhoz is, nem hogy a 25-höz – és rendületlenül ellenállunk, persze szépen csendben passzíve minden kom. csábításnak. Mert csábító ügynök itt is akad nem is egy. Ha minden szakadna mitőlünk inkább elvehetik a földet és inkább parlagon is marad mégsem lépünk be a süllyesztőbe.

A cím megszólításnál tudatosan használtam a volt gazdatárs szót, mert fájdalom Sós Pál ismeretlen magyar paraszttal barátom többé már nem gazda és azt hiszem ránk nézve maga már el is veszett; de mi Duna-Tisza közti paraszttal mégis ki fogjuk böjtölni, lehet, hogy még sok szenvedés és megpróbáltatás között ezt a csupa hazugsággal teli, keletről hozott és idegen hatalom által fenntartott rendszert. Mi nem lázadunk, fejjelel nem megyünk a falnak, csak hallgatunk és öntudatosan, mindentől visszahúzódva csendben ellenállunk /passzíve/ a vörös ördög csábításának. Ez a mi paraszttal védekezésünk a vész ellen, így akarunk kitartani. De nem felejtjük azt sem, hogy az idő halad és tudjuk, hogy az mindenkor változik is. Tehát ez sem lesz örök. Bizton és szentül hisszük, hogy felvirad még ránk is a jó öreg nap!

⁶⁵ A leveleket szöveghűen, a helyesírási hibákkal együtt közlöm.

⁶⁶ ÁBTL O-11 339. 35/29.

Magának vajjon van-e, vagy lesz-e még visszatérés? Gondolkozzon majd e fölött is és kérjük mondja meg legalább tisztelt Sós barátunk annak a két ismeretlen be nem lépett családnak, hogy minden megbecsülésünk az övék, okos helytállásukért, hogy megmaradtak egyéni gazdáknak a saját földjükön.

Ismeretlenül, de tisztelettel
több Duna-Tiszaközi egyéni kis és közép parasztgazda

Nevünket sajnos nem írhatjuk most ki, mert ezért is üldöznének, mivel nekünk ez nem tetszik, de valaha még igen, s akkor majd még jelentkezünk. A kom. diktatúrában látja ez a nagy szabadság!”

2. Szüts Imre levele Szögi Antalhoz⁶⁷

„T. Cím

Jelen sorok célja választ adni arra a felháborító újságcikkére, amelyet a Dél-magyarország című szegedi lapban egy héttel előbb leadott az újszegedi Szövögyár személyzete nevében, mint ottani kommunista párttitkár. Bár a cikk a kübekházi Sarló Tsz dolgozóival foglalkozik főleg, mégis mi környékbeli egyéni parasztgazdák annak tartalmára vonatkozóan felháborodva utasítjuk vissza azokat a hazug beállítású jószándékot és célt, miszerint rajtunk egyéni-parasztgazdákön vagy gazdaságunkon akarnak mindenáron segíteni.

Megmondjuk őszintén, nincs semmi szükségünk a maguk ravasz és fondorlatos segítségére, mert tudjuk mi a végső célja mindennek. Maradjanak csak ott-hon és pihenjenek vagy csinálják a maguk mesterségét. Majd segítünk mi ön-magunkon! Elvünk ugyanis az, hogy a suszter maradjon a csiríznél és a kaptafánál.

Az ősi földet, kis gazdaságainkat akarják maguk ravasz szándékkal a kezünk-ből kicsavarni és nagyon jól tudjuk már sajnos, hogy Földnélküli Jánosokat akarnak belőlünk csinálni avval a keleti mesével, hogy a tsz.-ben lesz boldog a paraszt és ott lesz az igazi menyország. Azt akarják nekünk bemagyarázni, hogy a haladás a fejlődés kívánja mindezt, amit csakis ezen az úton lehet elérni. Hát ezt mi egyszerűen tagadjuk. A dánok ugyanis tudjuk hogy igen fejlett mezőgazdasági kultúrával rendelkeznek és általában a nyugatiak is, mégsem mondtak le ott sem az egyéni tulajdonról és nem vetkőztek le a dán parasztok sem pőrére. Még a szövetkezetbe tömörült kevésföldű gazdák is megtartották a tulajdont és személyes munkájuk jövedelmét is szabadon, a saját elhatározásuk szerint osztják fel és a földterületük [...] földjáraadékat is. Hogy áll mindez itt nálunk a tsz-eknél? Először is már a belépésnél minden ellenszolgáltatás nélkül megszűnik a gazda tulajdonjoga, a befolyt jövedelemnek pedig csak legfeljebb 40%-a osztható

⁶⁷ ÁBTL O-11 339. 35/14.

fel évenként. Továbbá hová lesz a gazdálkodás egyéni szabadsága? Itt cseléddé válik a gazda, államcseléddé, röviden nincstelen prolivá! Ezeket a dolgokat akarják maguk a parasztság előtt elködösíteni, elkendőzni és még azt állítják, hogy segíteni akarnak rajtunk parasztgazdákon? Segíteni? persze levetkőzni illetve levetkőztetni és parasztproletárrá tenni bennünket és családunkat. Hát el tudják maguk még hinni és képzelni is akár az igazgatóval meg a főkönyvelőjükkel együtt is, hogy ez kell nekünk, hogy mi parasztok ezt akarjuk, hogy mi lemondunk mindenről? Ez volna a legnagyobb dőreség, fantasztikus abszurdum! Tehát nem! Százszor nem megyünk, még ha megnélkülözzük is!

Haladni, fejlődni, többet termelni akarunk mi is, ha mód nyílik arra, de ebbe az önkéntes megsemmisülésbe nem ugrunk bele mégsem, mint vak a gödörbe! Dolgozunk mi sokat, eztán még többet is, de nem lármázunk, mert jól tudjuk már, hogy a diktatúrában nekünk nincsen bíráló szavunk és a népszabadság is csak frivol hazugság! Tehát öntudatosan ezren és százezren csak hallgatunk, de ebben a néma csendben is van védelmünk a gonoszokkal szemben: a passzív rezisztencia!

Irja cikkében, hogy főfeladatuknak fogják tartani a politikai segítséget a parasztság számára. Hát mit képzelnek maguk? Hogy a parasztság még egytől egyig buta tájékozatlan tömeg, akit politikai iskolában kell most helyes felfogásra tanítani? Tessék kérem végre tudomásul venni, hogy a parasztság zöme már maguknál is világosabban szemléli a politika mai súlyos hazugságait, hogy megfélemlíteni és teljesen megnémítani, sőt elszegényíteni is lehet, de falhoz állítani már nem. Már tudja, hogy a szabadság szó meg a demokrácia is csak hamis szólamok mint sok minden manapság. Még azt is tudja, hogy a proletárdiktatúra is csak szintén hazugság. Hogy a 10 milliós honi lakosság törpe kisebbsége alkotja csak az igazán proletárok összességét és a népesség oroszlánrésze a polgárságból és legfőképpen a parasztságból áll, és mégis proletárdiktatúra van, amely magában lehetetlen volna. Sajnos már tudjuk, hogy valójában szovjettiktatúra van, és az előbbi megjelölés csak megtévesztés, tehát az is hazugság! Nyilvánvaló, hogy a szovjet nélkül már nem is létezne. A politikával tehát nagyon is tisztában vagyunk talán még jobban mint akik bennünket politikai iskolázásban akarnak részesíteni és éppen ezért az okos parasztság a politikától magát igen helyesen távol is tartja. Hallgat és igen figyel de passzívan rezisztál!

Reméljük hogy e sorok eddigi balga és egyoldalú felfogásukat jobb belátásra fogják vezetni és felhagynak a parasztság agyonsegítésével a folytonos aligátor-agitátor erőlködéssel és bennünket parasztokat békén hagynak. Higyjék el úgy jobb barátságban leszünk majd.

Hallgató és figyelő egyéni parasztok”

3. Szüts Imre levele a *Szabad Földnek*⁶⁸

„Tisztelt Szerkesztőség!

A »Szabad Földnek« régi olvasója vagyok. B. lapjukban gyakran olvasom a válaszokat amit a hozzájuk fordulóknak leadnak. Én is most ilyen választ kérek tisztelettel az alatt elmondottakra vonatkozólag. Hogy soraimmal inkognitóban jelentkezem az könnyen megérthető a szabad szó, a szabad kritika elnyomása idején.

Az alföldön most zajló igen heves tsz.agitáció közepette, amelynek itt a Tisza-Duna közén is több ezren vagyunk célpontjai és szenvedő alanyai és akik közül igen sokan szőlő és gyümölcskultúrával foglalkozunk azt kérdezzük mi történik itt most velünk és mi a szőlő és gyümölcskultúránkkal ha rántör a vad agitátor, így is mondhatnám: a vad aligátor roham?

Mert mi ugyanis kizárólag és csakis egyénileg akarjuk ezt a sok munkát, szaktudást és gyakorlatot igénylő gyümölcsstermelésünket folytatni és továbbfejlesztetni. Legtöbbünk 1-3 holdas kisparaszt és kisebb számban 5-10-15 holdas középparaszt. Hosszú évek óta leszűrődött már a mi meggyőződésünk, amittől semmiféle úgynevezett agitációs nevelés nem tud már minket eltéríteni, így a kollektív vagyis közös termelésről hallani sem akarunk! Alapelvünk ugyanis a sok megtéveszteni akaró szólamokkal szemben maradt az a régi de kurta megállapítás, hogy „Közös lónak túrós a háta!” Rég fejlődni, haladni és felemelkedni akarunk mi, csak nem ezen az úton, amely a nincstelenségbe vezet. Akarunk többet is termelni, sőt fogunk is szorgalommal többet produkálni, ha ezt segítik elő fentről is valóban, és nem gátolnak, hanem békét hagynak nekünk! Ha a termelés biztonságát zavaró agresszív propaganda megszűnik és eltűnnek a [...] pisztollyal és gumibottal felszerelt és fenyegetődző agitátor (helyesebben aligátor) különítmények. Most sajnos ezen utóbbi dolgokról letagadhatatlanul szomorú tapasztalataink vannak már! Érthetetlen, hogy miért is zúdítottak ránk, kis és középparasztságra ilyen felháborítóan csúnya, embertelen rohamot, melynek visszahatása ha más formában is, de később egészen biztosan még jelentkezni fog. Be fog még bizonyulni, hogy az erőszak és megfélemlítés nagyon oktalan, ostoba dolog, mert minden kemény akció reakciót vált ki. Ez már régi igazság, nem én találtam fel.

E sorok írója magam is 2 holdas szőlő és gyümölcsstermelő vagyok és egyénileg működök, megemlítem azt is, hogy jól iskolázott, kulturált gazda vagyok és így bizton állítom, hogy a komisz terrorral működő durva agitátorokkal szemben sokkal magasabb kulturával rendelkezem (és ilyenek közöttünk még számosan vannak) és amellet hogy ha nem vagyok a kollektívban, de kötelességtudó és törvénytisztelő állampolgár vagyok. Kérdem most már: hogyan akarnak megbecsülésre is méltó polgárokat ezek a félelmetesen brutális és igen alacsony művelt-

⁶⁸ ÁBTL O-11 339. 35/22.

ségű agitátorok meggyőzni vagy népnevelés álarcában minket több termelésre, jobb gazdálkodásra stb. oktatni, amihez ők általában mit sem értenek.

Avagy parancsra olyan közgazdasági tézis elfogadására akarnak bennünket gumibottal és megfélemlítéssel, fenyegetéssel kényszeríteni, amelyet mi egyéniük tudatosan már ab ovo elvetünk! Avagy talán az a ki nem mondott főcélja mindennek, hogy a kevés saját földecskénket is csak kicsavarják a kezünkből, és mi is oly nincstelenek legyünk (egyenlők a szegénységben) mint az agitátorok legtöbbször?

Hogy is állunk tehát a földdel? Tíz-12 évvel ezelőtt ugyanis a vezetők is mind azt hirdették fennhangon, amikor a grófi és a hitbizományi földeket a nincstelen agrárproletárok közt szétosztották (ezt különben mi is helyeseltük, egyéniük), hogy a vérükkel is védelmezzék meg, ha azt valaki még tőlük el akarná venni vagy mezsgyekarójukat kivenni. Lám most meg egész megyék, falvak kis és középparasztját arra kényszerítik durva traktorosok, hogy nemcsak a kapott, hanem saját kis ősi földecskéjükéről is lemondjanak. Hát azt kérdezzük és kérdezem, hogy helyes ez hát jól megy ez így? Nem gondolják-e odafönn Pesten, hogy a parasztság ezt az eljárást közönséges és [...] becsapásnak tekinti és őket végtelenül elkeseríti. Sem a többtermelés, sem a paraszti életsors jobbrafordításának hangzatos, de hazug cégére alatt sem ismerheti el földjüktől való megfosztása tekintetében, azt mintha szentesítenék a kitűzött célt a felhasznált módok és eszközök.

Lelkünkben kimondhatatlan fájdalom ég ezt megvalljuk. Úgy véljük ez nem is vezethet jóra. Jóindulattal mondjuk tehát: vegyék elejét minden további és nagyobb bajoknak. Tegyük okosabb és megnyugtatóbb intézkedéseket! És jusson eszükbe mindazoknak, akiket illet a római történelemből feljegyzett, a római néptribunoknak azon intő szava, hogy »Vidant consules, nequid respublica, detrimenti capiat.«⁶⁹

Végül pedig mi kis és középparasztok utalunk most kisemmizésünk láttán Deák Ferencnek a haza bölcsének egykori a bécsi kamarilla felé intézett látnoki szózatára: »Amit a hatalom és az erőszak elvesz, azt kedvező idő és alkalom mind visszahozhatja, de amiről önként lemondunk, az örökre elveszett.« Csoda-e ha mi most erre appellálunk és nem akarunk kis földecskénkről lemondani.

Tisztelettel:
Egy kisgazda a sok közül”

⁶⁹ „Ügyeljenek a konzulok, nehogy az állam kárt szenvedjen” – Cicero.

FORRÁSOK

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

O-11 339. „Bujtogatók”.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára (MNL CSML)

XXV.12. A Szegedi Városi-Járási Ügyészség iratai (1953–1970). Szüts Imre ügye, 12 585/1961.

Felsőházi irományok 1931. VI. 669–671. A felsőház mentelmi bizottságának jelentése

Herczeg Ferenc felsőházi tag mentelmi ügyében.

[http://www3.arcanum.hu/onap/opt/a110616.](http://www3.arcanum.hu/onap/opt/a110616.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28sz%FCcs%20imre%29&s=SORT&m=0&a=rec)

htm?v=pdf&q=WRD%3D%28sz%FCcs%20imre%29&s=SORT&m=0&a=rec – utolsó letöltés: 2016. március 30.

Délmagyarország, 1929–1964.

Szegedi Szabad Szó, 1945.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Berki Feriz 1974: Prolegomena egy készülő jubileumhoz. *Theologiai Szemle* (16.) 1–2. 51–52.

Blazovich László 2005: *Szeged rövid története*. Szeged.

Borvendég Zsuzsanna 2011: „Ez nem spiclikedés, hanem felderítés”. A levéllellenőrzés módszertana és szervezeti felépítése 1945–1962 között. *Betekintő* (5.) 2. http://www.betekinto.hu/2011_2_borvendeg – utolsó letöltés: 2016. március 30.

Farkas Gyöngyi 2015: „...megírom mihő tarcsd magad ha jösz programolni...” Névtelen levelek a rákóczipfalvi téesszervezőknek. *Betekintő* (9.) 3. http://www.betekinto.hu/2015_3_farkas – utolsó letöltés: 2016. március 30.

Giczi Zsolt 1994: Egyházak és vallási mozgalmak. In: Serfőző Lajos (szerk.): *Szeged története 4. (1919–1944)* Szeged, 597–619.

Huszka Lajos 1985: A Szeged-Szatymazi gazdakör története I. In: Juhász Antal (szerk.): *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/1985. I.* Szeged, 235–252.

Huszka Lajos 1986: A Szeged-Szatymazi gazdakör története II. In: Juhász Antal (szerk.): *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1986 I.* Szeged, 235–268.

Lengyel András 1999: „Közkatonaí a tollnak...” *Vázlatok Szeged sajtótörténetéhez*. Szeged.

Mód László 2014: *A homoki bor már nem buczkai vinkó. A homoki szőlőbirtokosok egyesületének megalakulása*. Szentés.

Ö. Kovács József 2009: „Sűrített népnevelő”. A kollektivizálás tapasztalattörténetei (1958–1959). *Korall* (10.) 2. 31–54.

Papp István 2013: A BM II/7. (Mezőgazdasági Elhárító) Osztály. In: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962*. Budapest, 181–209.

Tamási Mihály 1994: A világgazdasági válság és hatása a város életére. In: Serfőző Lajos (szerk.): *Szeged története 4. (1919–1944)* Szeged, 394–446.